

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

دستورالعمل اجرایی معاملات در بازار بین بانکی ریالی

پاییز ۱۴۰۴

بسمه تعالی

دستورالعمل اجرایی معاملات در بازار بین بانکی ریالی

ماده ۱- در این دستورالعمل، اصطلاحات زیر در معانی مشروح مربوط به کار می‌روند:

الف- بازار: بازار بین بانکی ریالی

ب- بانک مرکزی: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به عنوان مدیر و مقام ناظر بازار

پ- اداره عملیات بازار باز: اداره عملیات بازار باز بانک مرکزی

ت- اداره عملیات ریالی: اداره عملیات ریالی بانک مرکزی

ث- مؤسسه اعتباری: اشخاص حقوقی که با مجوز بانک مرکزی یا به موجب قانون، تحت عنوان «بانک» یا «مؤسسه اعتباری غیربانکی» به انجام عملیات بانکی مبادرت می‌نمایند و عضو بازار بین بانکی ریالی هستند.

ج- عضو: بانک مرکزی به عنوان مدیر و مقام ناظر بازار و مؤسسات اعتباری دارای شرایط عضویت در بازار

چ- تابا: سامانه الکترونیکی بازار که کلیه فرایندهای مربوط به معاملات بازار شامل ثبت/تأیید درخواست سپرده‌پذیری/سپرده‌گذاری در آن انجام می‌شود.

ح- ساتنا: سامانه تسویه ناخالص آنی که به عنوان تنها بستر تسویه ریالی معاملات تابا عمل می‌کند

خ- معامله‌گر: فردی است که از طرف عضو و به حساب وی در بازار معامله انجام می‌دهد

د- واحد عملیاتی: واحدی است که توسط عضو تعیین و مسئول انجام معاملات در چارچوب این دستورالعمل می‌باشد

ذ- اتاق معاملات: این واحد از طریق تابا و سایر ابزارهای مورد تایید بانک مرکزی و در چارچوب دستورالعمل حاضر به انجام معاملات اقدام نموده و اطلاعات مربوطه را به واحد پشتیبانی مؤسسه اعتباری و اداره عملیات بازار باز ارسال می‌کند

ر- واحد پشتیبانی: این واحد پس از دریافت اطلاعات مربوط به بازار و انتقال آن به مسئولان مالی مؤسسه اعتباری، مبلغ، نرخ و مدت معاملات را به اتاق معاملات اعلام می‌نماید.

ز- ذخایر آزاد: سپرده‌های آزاد مؤسسه اعتباری نزد بانک مرکزی

ژ- اوراق بهادار:

الف- انواع اوراق بهادار اسلامی که دارای خصوصیات زیر می‌باشد:

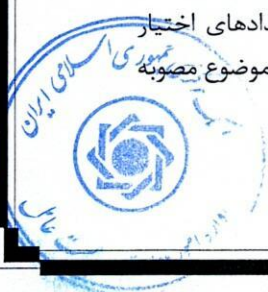
۱- توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی منتشر شده باشد.

۲- توسط سازمان برنامه و بودجه، خزانه‌داری کل کشور و یا هر دو تضمین شده باشد.

۳- عامل پرداخت سود، شرکت سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه باشد.

ب- سایر اوراق بهادار مورد تأیید بانک مرکزی.

س- ریپو/اریپوی معکوس (توافق بازخرید/بازخرید معکوس منطبق با شریعت): مجموعه عقد بیع و قراردادهای اختیار فروش/ اختیار خرید اوراق است که بانک مرکزی با مؤسسه اعتباری یا مؤسسات اعتباری با یکدیگر منعقد می‌کنند (موضوع مصوبه هجدهمین جلسه مورخ ۱۳۹۸/۹/۱۳ شورای فقهی بانک مرکزی).

ش- نرخ: نرخ سود علی الحساب که تفاوت سود قطعی و علی الحساب آن مطابق با دستورالعمل نحوه محاسبه سود مشاع (ریالی) محاسبه و اقدام می شود.

ماده ۲- هدف این دستورالعمل به شرح زیر است:

ایجاد سازوکار دقیق مبادلات در بازار با هدف بهبود مدیریت نقدینگی مؤسسات اعتباری از طریق تسهیل جریان منابع ریالی بین اعضاء و همچنین بستری جهت اجرای سیاست گذاری پولی.

ماده ۳- شرایط عضویت مؤسسه اعتباری در بازار به شرح زیر است:

۱- عضویت در ساتنا

۲- اتصال به تابا

۳- ارسال تقاضای کتبی جهت عضویت در بازار توسط مؤسسه اعتباری متقاضی به اداره عملیات بازار باز

۴- تأیید درخواست عضویت مؤسسه اعتباری متقاضی توسط بانک مرکزی

۵- امضا موافقت نامه توسط مدیر عامل مؤسسه اعتباری متقاضی

ماده ۴- نقش و اختیارات بانک مرکزی به شرح زیر است:

۱- بانک مرکزی امور مربوط به برنامه ریزی، سازماندهی، هماهنگی، تدوین مقررات، نظارت و کنترل بازار را برعهده داشته و می تواند به عنوان یک عضو در بازار فعالیت نماید.

۲- بانک مرکزی می تواند در شرایط خاص نسبت به تعطیلی بازار، محدود نمودن فعالیت عضو یا اعضا، لغو عضویت و یا اعمال مقررات خاص، اقدام نماید.

ماده ۵- انواع معاملات در بازار و شرایط آن به شرح زیر است:

الف- سپرده گذاری:

عضو می تواند تمام یا بخشی از ذخایر آزاد خود را در قالب عقد وکالت عام به صورت سپرده نزد سایر اعضا سپرده گذاری کند.

تبصره ۱- عضو سپرده گذار می تواند از عضو سپرده پذیر تقاضای وثیقه نماید. نوع وثیقه می تواند به شکل اوراق بهادار، ارز و طلا و یا سایر وثایق بر اساس توافق طرفین تعیین گردد.

تبصره ۲- سپرده گذاری نزد بانک مرکزی در قالب عقد ودیعه انجام می شود.

ب- مبادله اوراق بهادار:

۱- خرید و فروش قطعی اوراق بهادار: مبادله اوراق بهادار با ذخایر آزاد به قصد خرید یا فروش که طی آن مالکیت و تمامی ریسک های مترتب بر اوراق مزبور از فروشنده به خریدار منتقل می شود.

۲- ریپو/ریپوی معکوس:

تبصره- قیمت مبادله اوراق طبق توافق طرفین تعیین می گردد.

پ- خرید و فروش دین:

دیون قابل خریداری توسط مؤسسه اعتباری، براساس دستورالعمل اجرایی مصوب یک هزار و یکصد و بیست و هشتمین جلسه مورخ ۱۳۹۰/۰۵/۲۵ شورای محترم پول و اعتبار و آیین نامه اجرایی مصوب هیأت محترم وزیران (موضوع ماده ۹۸ قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران).

تبصره- نرخ تنزیل طبق توافق طرفین تعیین می شود.

ت - سایر معاملات:

انجام سایر معاملات پس از کسب موافقت شورای فقهی بانک مرکزی بلامانع است.

ث - معاملات ترکیبی:

عضو می تواند در یک روز کاری مجموعه ای از انواع معاملات فوق را انجام دهد.

ج - شرایط معاملات:

۱- مبلغ هر معامله حداقل ۱۰ میلیارد ریال می باشد.

۲- سررسید انواع معاملات براساس توافق طرفین می تواند از یک شب تا یک سال باشد.

۳- معاملات در بازار مشمول تودیع سپرده قانونی نیست.

۴- وجه التزام عدم ایفاء تعهدات توسط طرفین توافق می شود. در غیر این صورت بانک مرکزی در صورت موافقت اعضا، به عنوان حکم در چارچوب ضوابط و مقررات مربوطه اقدام خواهد نمود.

۵- مبنای محاسبه سود معاملات درمورد پارامتر ماه تعداد روزهای ماه (حسب مورد ۲۹، ۳۰ یا ۳۱ روز) و ملاک محاسبه در رابطه با سال، تعداد روزهای سال (۳۶۵ یا ۳۶۶ روز) در نظر گرفته می شود و سایر معاملات تابع مقررات مربوطه ناظر بر آنها و به صورت روزشمار می باشد.

۶- انجام معاملات، با ابلاغ نحوه تسویه آن معاملات توسط بانک مرکزی، امکان پذیر است.

۷- در روزهایی که فعالیت بازار به دلایل خاص یا تعطیلات رسمی متوقف می گردد، سررسید معاملات به صورت خودکار به اولین روز کاری بعد تغییر می یابد.

۸- سایر سازوکارها و مقررات ناظر بر مبادله اوراق بهادار مطابق «دستورالعمل انجام عملیات بازار باز و اعطای اعتبار در قبال اخذ وثیقه توسط بانک مرکزی» خواهد بود.

ماده ۶- به منظور فراهم نمودن امکان فعالیت در بازار، هر عضو موظف به برنامه ریزی، سازماندهی و هماهنگی داخلی، ایجاد اتاق معاملات بازار و سایر قسمت های اتاق معاملات خود و تهیه دستورالعمل های مربوطه باتوجه به موارد ذیر می باشد:

۱- عضو، باید کلیه قوانین، مقررات و بخشنامه ها را با آخرین اصلاحات به صورت روزآمد به بخش انجام معاملات و معامله گران ابلاغ نموده و امکانات آموزشی را برای معامله گران فراهم آورد.

۲- عضو، موظف به تعیین معامله گران و تعریف حیطه مسئولیت آنها می باشد.

۳- عضو، باید اختیارات لازم برای انجام معامله را به معامله گران خود تفویض نماید.

۴- عضو، مسئول معاملات معامله گران خود بوده و تعهدات ایجاد شده توسط معامله گران، تعهد عضو تلقی شده و لازم الاجرا است.

۵- عضو، باید فهرستی از سایر اعضای بازار را که از نظر آن عضو برای معامله معتبر است، به صورت روزآمد در اختیار اتاق معاملات و معامله‌گران خود قرار دهد.

۶- عضو، موظف به بررسی وضعیت اعتباری، تعیین سقف عملیاتی و نوع معامله مجاز با سایر اعضا و ابلاغ آن به اتاق معاملات و معامله‌گران خود می‌باشد.

۷- عضو، ضمن تعیین چارچوب گزارش‌دهی داخلی، موظف به ارائه گزارش عملیات روزانه خود حسب درخواست بانک مرکزی است.

۸- عضو، موظف است مسئولین و معامله‌گران خود را از مفاد آخرین مقررات مقابله با پولشویی و تامین مالی تروریسم آگاه نماید.

۹- عضو، موظف به تعیین حداقل مبلغ هر معامله در چهارچوب بند (ج) ماده ۵ این دستورالعمل می‌باشد.

۱۰- عضو، موظف به مدیریت بهینه جریان وجوه و برآورد و تعیین حجم معاملات در ابتدای هر روز و ابلاغ آن به اتاق معاملات و معامله‌گران خود می‌باشد.

۱۱- عضو موظف به تعیین دامنه نرخ دریافتی و پرداختی انواع معاملات به اتاق معاملات و معامله‌گران خود می‌باشد.

۱۲- با توجه به ممنوعیت انجام معامله برای حساب شخصی و به منظور جلوگیری از هرگونه سوء استفاده احتمالی، ضمن اعمال کنترل‌های نامحسوس، عضو باید مشخصات کلیه حساب‌ها شامل شماره حساب‌ها و ... را به کلیه اعضا ابلاغ نماید.

۱۳- در صورت بروز اختلاف، بانک مرکزی مشروط به پذیرش حکمیت این بانک از سوی طرفین اختلاف و پس از ارسال تقاضای کتبی از طرف هریک از آنها به اداره عملیات بازار باز، رای نهایی را صادر می‌نماید. رای صادره، از سوی طرفین دعوی لازم‌الاجرا می‌باشد.

تبصره- بررسی تقاضای کتبی هریک از طرفین، منوط به ارائه مستندات است.

۱۴- اعضا موظفند علاوه بر مقررات این دستورالعمل، کلیه مقررات نظارتی و احتیاطی و سایر بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های ابلاغی توسط بانک مرکزی را رعایت نمایند.

ماده ۷- مسئولیت معامله‌گر به شرح زیر است:

۱- معامله‌گر، موظف است اطلاعات مورد درخواست مرتبط و موثر در انجام معامله را با حفظ «اصل رازداری و عدم افشای اطلاعات محرمانه» در اختیار معامله‌گر طرف مقابل قرار دهد تا از هرگونه مخاطره اجتناب گردد.

۲- معامله‌گر موظف به اعلام نرخ در صورت تماس هر یک از اعضا می‌باشد. چنانکه اعلام این نرخ صرفاً جنبه اطلاع رسانی داشته باشد، در این صورت باید این امر به صراحت قید شود. چنانچه متقاضی قصد اطلاع صرف از نرخ را داشته باشد این امر را با ذکر عبارت «صرفاً برای اطلاع» اعلام می‌نماید. در غیراین صورت، درخواست نرخ به قصد انجام معامله خواهد بود که برای مبلغ موردنظر معتبر می‌باشد. متقابلاً اعلام‌کننده نرخ نیز باید با ذکر عبارت «صرفاً برای اطلاع» عدم تمایل خود را به انجام معامله اعلام نماید. بدیهی است در صورت عدم ذکر عبارت فوق، نرخ اعلام‌شده برای انجام معامله معتبر می‌باشد که با تصمیم متقاضی، این امر قطعیت یافته و برای طرفین لازم‌الاجراست.

۳- معامله‌گر باید مشخصات دقیق هر معامله، شامل نوع معامله، مبلغ، سررسید، نوع وثیقه (در صورت وجود) و نرخ را قبل از انجام معامله در تابا، به اطلاع طرف مقابل برساند.

۴- تبادل نظر مشورتی و اطلاعاتی بین اعضا برای طرفین تعهدی ایجاد نمی‌کند و هر عضو مسئول وضعیت کسری یا مازادی است که خود ایجاد نموده است.

۵- معامله‌گر باید قبل از انجام معامله، طرف مقابل را شناسایی و تایید نموده و نسبت به برقراری ارتباط صحیح، اطمینان حاصل نماید.

۶- معامله‌گر تحت هیچ شرایطی نباید طرف مقابل را برای انجام معامله تحت فشار قرار دهد.

ماده ۸- در معاملات بازار موارد زیر باید رعایت شود:

۱- پس از توافق طرفین درخصوص مبلغ، نرخ، سررسید و وثیقه، «معامله» به تعهد غیرقابل فسخ و الزام‌آور تبدیل شده و هیچ شرط و دلیلی برای امتناع از آن قابل پذیرش نیست.

تبصره- اصلاح نرخ با توافق طرفین بعد از انجام معامله بلامانع است.

۲- معامله زمانی قطعی است که طرفین معامله موافقت صریح خود را در مدت زمان مشخص شده در طول یک مذاکره، در تابلو ثبت و تأیید نمایند.

۳- نرخ اعلام شده تا زمان اعلام نرخ بعدی در تابلو معتبر می‌باشد.

۴- گفتگوها و مذاکرات بین طرفین باید صریح و عاری از هرگونه ابهام باشد.

۵- در مذاکرات صرفاً از اصطلاحات تخصصی مرتبط استفاده شود.

۶- در صورتیکه شرایط مورد معامله از جمله نرخ، مبلغ، سررسید و ... غیرعادی و خارج از رویه بازار باشد، معامله‌گر باید ضمن اطمینان از صحت آن، غیرعادی بودن شرایط را به طرف مقابل گوشزد و تقاضای اصلاح نماید. در صورت تکرار، مراتب را به مدیریت عضو مقابل و بانک مرکزی گزارش نماید.

۷- انجام معامله توسط معامله‌گران برای منافع شخصی ممنوع است.

ماده ۹- فرآیندهای مرتبط با معاملات به شرح زیر است:

۱- کلیه معاملات بازار بین‌بانکی ریالی از طریق تابلو انجام می‌گیرد.

۲- انجام هر معامله از سوی اعضا مشروط به رعایت کلیه ضوابط و معیارهای این دستورالعمل و خط‌مشی‌ها و اصول از پیش تعیین شده داخلی اعضا می‌باشد.

۳- شرایط معامله مورد نظر باید از قبل برای معامله‌گر تعیین شده باشد. معامله‌گر قبل از انجام معامله، موظف به اعلام شرایط مذکور به طرف مقابل از طریق تابلو است.

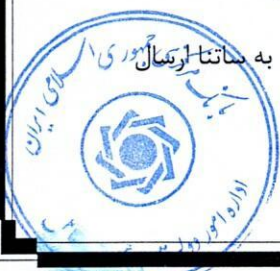
۴- ارائه پاسخ به هرگونه استعلام (به صورت قطعی یا اطلاعاتی) به عضو درخواست‌کننده الزامی است.

۵- هر یک از طرفین معامله با قبول شرایط اعلام شده از سوی عضو مقابل، ملزم و متعهد به اجرای کامل تعهدات ناشی از معامله می‌باشد.

۶- دریافت، ارسال، ثبت و کنترل دقیق تاییدیه‌ها از وظایف بخش پشتیبانی هر عضو می‌باشد که به منظور حداقل کردن خطاها، سوء تفاهم‌های احتمالی و افزایش حاشیه امنیت است.

۷- پس از انجام هر معامله از طریق تابلو اقداماتی به شرح زیر جهت تسویه نهایی و نقل و انتقال وجوه به عمل می‌آید:

الف- پس از انجام معامله در تابلو و تکمیل بخش‌های ضروری، دستور پرداخت مربوطه به صورت خودکار توسط تابلو به همان‌طور ارسال می‌گردد.

ب- واحد تسویه (اداره عملیات ریالی) نسبت به نقل و انتقال وجوه بین حساب‌ها در چارچوب مقررات ساتنا و ارسال صورتحساب برای هر عضو اقدام می‌نماید.

تبصره- چنانچه عضوی در بازپرداخت تعهدات خود نکول نماید، طرفین نسبت به حل و فصل از طرق مختلف از جمله تمدید قرارداد، سپرده‌گذاری با وثیقه و مبادله اوراق بهادار اقدام می‌نمایند؛ در غیر این صورت اداره عملیات بازار باز ضمن ارجاع موضوع به حوزه نظارت، نسبت به تعلیق عضویت نکول کننده در بازار اقدام می‌نماید.

ماده ۱۰- از حیث برخورداری از اطلاعات طبقه‌بندی شده، اتاق معاملات از حساسیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد و به منظور حفظ اصل محرمانگی اطلاعات، اعضاء مکلف به تدوین سازوکارهای لازم در این خصوص می‌باشند و مسئولیت هرگونه نقض اصل مذکور بر عهده اعضاء خواهد بود.

ماده ۱۱- اداره عملیات بازار باز در ابتدای هر روز میانگین موزون نرخ معاملات در روز کاری قبل را از طریق تابا به اطلاع اعضاء می‌رساند.

تبصره- در صورت وجود نرخ برای سررسیدهای مختلف، لازم است نرخ برای هر سررسید به تفکیک اطلاع‌رسانی شود.

ماده ۱۲- ساعات و روزهای کاری بازار منطبق با ساتنا است.

تبصره- انجام معامله در خارج از ساعات اداری و تمدید ساعات کار بازار در شرایط اضطراری، با موافقت بانک مرکزی امکان‌پذیر است.

ماده ۱۳- سایر شرایط و ملاحظات به شرح زیر است:

۱- شرط‌بندی و تبانی با هر هدفی بین معامله‌گران ممنوع است.

۲- تبادل هدایا بین معامله‌گران چنانچه منطبق با قوانین و مقررات جاری کشور نبوده و برسیاست‌های اتاق معاملات تاثیر داشته باشد ممنوع است. تشخیص این امر بر اساس قوانین و مقررات با مسئول اتاق معاملات می‌باشد.

۳- عضو موظف است آموزش‌های لازم را در موارد فوق‌الذکر به کارکنان اتاق معاملات و واحد پشتیبانی ارایه نماید.

۴- کارکنان اتاق معاملات باید مراقب اقسام کلاهبرداری‌های احتمالی طراحی شده از سوی افراد داخل و خارج از مؤسسه اعتباری خود باشند. مسئول اتاق معاملات باید تدابیر لازم جهت جلوگیری از سوء استفاده‌های معامله‌گران برای مقاصد شخصی یا سرپوش نهادن به ضرر و زیان احتمالی و یا انجام معاملات غیرمجاز را اتخاذ نماید.

